MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

GYÖRGY, Aladár
Német gyarmatok Afrika nyugati partjain / German Colonies in the West Coasts of Africa
***Eredeti közl (térképpel) és/Original publication*:**
Földrajzi Közlemények, 1884, 12. évf., 9. füzet, 367–375. old.
***Elektronikus közlés/Electronic publication*:**
AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.002.465
Dátum/Date: 2017. október / October 30.
filename: gyorgyaladar_1884_NemetAfrika
Az elektronikus közlést előkészítette
/The electronic publication prepared by:
B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd
Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document
GYÖRGY, Aladár: Német gyarmatok Afrika nyugati partjain / German Colonies in the West Coasts of Africa, *AHU MATT*, 2017, pp. 1–12. old., No. 000.002.465, http://afrikatudastar.hu
Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:
Közkönyvtárakban / In public libraries
Kulcsszavak/Key words
magyar Afrika-kutatás, a 19. század végén keletkezett afrikai német gyarmatok születésének és történetének a leírása
African studies in Hungary, a description of the birth and history of the German colonies in Africa at the end of the 19th century

---

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages
* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration
* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

MEGJELENT! AFRIKAKUTATÁS MAGYARSZÁGON – első kötet c. tanulmánygyűjtemény (évkönyv), 2017, 640 old. (*AHU MATT Könyvek / Hagyományos Kultúrák a Mai Afrikában* sorozat, No. 4), kiadta: Afrikai Kutatási és Kiadási Program (AKKP), – Magyar Afrika Társaság, – ELTE BTK Történeti Intézet (Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék), – Mundus Novus Könyvek, Érd

A kötet nyomtatott megjelentetését a Szerencsejáték Zrt. támogatása tette lehetővé.

SZERENCSEJÁTÉK ZRT.

Október másodikán koraeste bemutatásra került a Makadám Mérnöki Klubban a Magyar Afrika Társaság által működtetett Magyar Afrika Tudástár könyvsorozatának (a Mundus Novus Könyvek Kft. gondozásában megjelenő AHU MATT Könyvek – *Hagyományos Kultúrák a Modern Afrikában*) nyolc új kötete. Így a néhány napja a nyomdából megérkezett *Afrikakutatás Magyarországon – első kötet (A 70 éves Biernaczky Szilárd Afrika Barátság-Kötete)*, amelyben 50 dolgozat kapott helyet, zömmel magyar, néhány esetben külföldi szerzők tollából. A tanulmánygyűjtemény méltán képviseli a tegnapi és mai hazai afrikanisztikát, de folyosókat nyit a nemzetközi tudományosság irányában is. Így például dolgozatot küldött az ünnepi kötetbe többek között a februárban 88 évesen elhunyt világhírű történész antropológus, Jan Vansina professzor, a „szóbeli történelemkutatás megteremtője" is. Tájékoztatás hangzott el továbbá a Magyar Afrika Tudás elektronikus könyvtár eddigi anyagát (október 29-i állapot: 2065 tétel, kb. 300 könyv, továbbá 1700-nál több tanulmány és dokumentum) bemutató kötetről (24 méltató írással és teljes bibliográfiával), amely ugyancsak nyomtatásban is kiadásra került az AHU elnöke, Balogh Sándor úr jóvoltából. A további hat kötet esetében, mivel azok csak elektronikusan jelentek meg eddig, a tájékoztatás képernyő segítségével történt. A bemutató résztvevői utóbb elismeréssel szóltak a sorozatot működtető társszerkesztők, B. Wallner Erika és Biernaczky Szilárd nagy szorgalommal és lelkesedéssel végzett, igen színvonalas és úttörőnek számító szakmai kiadói tevékenységéről. (További megjelent művek: az idejekorán elhunyt Füssi Nagy Géza, az AHU alapító tagja kötete: *Etnokulturális folyamatok Kelet-Afrikában*. Összegyűjtött tanulmányok (opus posztumusz) --- Ferwagner Péter Ákos: *Történelem a Magreb országaiban*. Összegyűjtött tanulmányok --- Pénzes Tímea *Ghána ölelésében* (több mint utazási könyv) --- végül Biernaczky Szilárd: *Afrika Magyarországon – Magyarok Afrikáról*. Tudománytörténeti vázlatok – 1. kötet). (*Globoport*)

NÉMET GYARMATOK AFRIKA NYUGATI PARTJAIN

Felolvastatott az 1884. október 23-án tartott ülésen

GYÖRGY, Aladár

Földrajzi Közlemények, 1884, 12. évf., 9. füzet, 367–375. old.

Nagy zajjal, azonban háború és kardcsapás nélkül alapította meg a német birodalom első gyarmatait. Kereskedők voltak itt is az úttörők, mint a gyarmatosító nemzetek nagyobb részénél s a különbség legfeljebb abban a sajátságos helyzetben állott, mely egy századokon át ábrándozott nemzetet jellemez, midőn a fegyvertények sikere után lázas állapotba jut. Az indiai s hudsoni kereskedelmi társaságok fejlődését alig vették észre korukban. Oroszország csaknem titokban kapcsolt rengeteg birodalmához egész országokat; a politikussá lenni kezdő német nagy garral hirdeti gyarmatosító szándékát s gyermekként örül az új játékszernek, mely az »egységes nagy német nemzet világtörténelmi misszióját« lesz hivatva megvalósítani.

Komolyan szólva kevés nemzet van a földtekén, mely a gyarmatosításra annyira lenne alkalmas, mint a német. Szorgalma s rendkívüli szaporasága Európában páratlan, s e tekintetben az egész földön talán csak a sinai versenyezhet vele. Megvan emellett hajlama a vándorlásra, s habozás nélkül cseréli hazáját, sőt ha kell, nemzetiségét is az új országokéval, melyekben néhány évtized alatt teljesen otthon érzi magát. Hazánk s Oroszország több vidékén otthonos már a német s az utolsó 50 év alatt több mint 4 millió vándorolt ki tengerentúl fekvő vidékekre, bár ugyanazon idő alatt az európai németek száma 60 millióra emelkedett. Egyedül az Egyesült Államokba a legutolsó három év alatt 668,000 németországi alattvaló költözött ki véglegesen, leginkább Pomeránia vidékéről, s a legutolsó népszámlálás adatai szerint a nagy köztársaságban 1.969,742, tehát kerekszámban két millió lakos volt, ki Németországban született, míg a német eredetűek számát ugyanakkor mintegy 7 millióra becsülték. S ha nem ily nagy mértékben is, mint hazánkban, Oroszországban s az Egyesült Államokban,

feltaláljuk a németet a földgömb minden részén, nagyobb számban még Brazíliában, egyes csendes tengeri szigeteken s Japánban. De a millió s millió kivándorlott mindeddig sehol sem igyekezett ön-álló országot létesíteni, ellenkezőleg a legtöbb helyen nemzetiségét is felcserélve a hatalmas angol-szász faj erejét s nagyságát gyarapította.

Két ízben tettek kísérletet németek gyarmatok alapítására, mindkét esetben önkényt mondtak le róluk. A XVI. században V. Károly császár adósságok fejében Weiser Bertalan augsburgi kereskedőnek a mai Venezuela nagy részét adományozta; a kereskedő a messze fekvő birtokkal nem tudott mit csinálni, harminc év múlva csaknem ingyen átengedte azt a spanyol kormánynak. Később, midőn a poroszok hatalomra kezdettek jutni, a nagy választó fejedelem Afrika nyugati partjain, az úgynevezett arany parton hódítás útján szerzett egy nagyobb birtokot, s reá épített egy Gross-Friedrichsburg nevű erődöt. De ezzel sem tudtak mit csinálni, s I. Frigyes Vilmos eladta e gyarmatot a hollandiaknak 7200 aranyért s 12 eleven szerecsenért. S másfél század alatt oly annyira elfeledték e tényt, hogy csak most az újabb gyarmatosítási mozgalmak kezdetén jutott eszébe egy német utazónak felkeresni Gross-Friedrichsburg romjait, s állítja, hogy fel is találta, bár egészen nem bizonyos a dologban.

Mint említettem, a mostani gyarmatosítási mozgalmat kereskedők kezdeményezték. Jelentékeny szerepet játszik e tekintetben Lüderitz F. A. E. brémai kereskedő, ki néhány évvel ezelőtt rajnai misszionáriusok ajánlatára Fredericks Namaqua néger törzsfőnöktől egy kis mintegy 10 □ mérföldre terjedő területet vásárolt meg Afrika nyugati partján, az Angra-Pequena, azaz kis-öböl név alatt ismert kikötőt. E területet lassanként megnagyobbította, úgy, hogy jelenleg birtoka a déli szélesség 26°-tól a Narancsfolyóig terjed a part-mentében, s az ország bensejében mindenütt 20 földrajzi mérföld távolságra. Az egész terület ennélfogva mintegy 900 □ mérföldet tesz, ami jelentékenyen nagyobb, mint Magyarország egykor úgynevezett dunántúli kerülete. E birtok közvetlenül az angoloké felett van, mivel a Fokföld egyik határát ma már a Narancsfolyó torkolata képezi, s hogy mindeddig nem került hatalmuk alá, főképpen rendkívüli sivárságának tulajdonítható. Nyugat-Afrika e vidékén, bár Angra-Peguena egyik fokán állítólag már Diaz Bertalan 1486-ban hagyott hátra egy márvány oszlopot, utazók s misszionáriusok is igen csekély számmal fordulnak meg, s említésre méltó európai telep Mossamedestől a Narancsfolyóig, közel 200 mértföldnyire, csak egyetlen egy van: Scheppmann-

sdorf, a Cethal-öböl közelében. Mindemellett az angolok szomszédság-jogán folyton bizonyos igényt támasztanak a Kunene folyótól délre eső vidékekre, s 1861-ben az Angra-Peguenahoz közel eső kis Juano szigetet, Isabot, majd később a déli szélesség 23-ik foka alatt levő Cethal-öbölt okkupálták. Lüderitz birtokjogát is megtámadták a fokföldiek, s egy Spencer nevű angol kereskedő annak jelentékeny részére különös igényt emelt. Ez okozta, hogy a brémai kereskedő szorultságában Bismarckhoz fordult, birtokát a német birodalom védelme alá ajánlotta, s a hatalmas kancellár, ki hazájának nagyságát e téren is igyekezett megszilárdítani, megragadta az alkalmat, s áprilid 24-étől fogva, miként az a lapokból eléggé ismeretes, egész sereg diplomáciai s másnemű intézkedéseket tett, melyek következtében nemcsak Lüderitz birtoka lett német gyarmat, hanem az egyenlítő éjszaki részén Kamerun hegység vidékén fekvő néhány német kereskedelmi telep is a német kormány főhatósága alá helyeztetett, s így néhány hó alatt Németország gyarmatosító politikája tényleg inauguráltatott.

Nem lehet feladatom e helyen a különben is eléggé ismeretes politikai s történeti tényeket részletezni, teljesen elegendő, ha földrajzi tekintetben megismertetem ez új német gyarmatokat, melyekről pár hóval ezelőtt még a szakférfiak is igen keveset tudtak.

Lüderitz birtokának leírásával kezdem.

Angra Pequena s környéke a Nagy Namagua országhoz tartozik. Ez ország, mely a tengerparttól a nagy Kalahári sivatagig terjed, a földgömb legsivárabb vidékének egyike. Mintegy kétezer négyszög mérföldre terjedő nagy területén alig lakik 20 ezer ember, s ezek is a lehető legnyomorultabb viszonyok között. Majomalakú arc, szegletes sovány alak, lapos orr, erősen előrenyúló áll, idomtalan nagy fülek, keskeny és mély ravasz tekintetű szemek, piszkos sárga bőr s alacsony termet: ezek Namagua lakóinak fő jellemző vonásai. Beszédük a disznók röfögésére, a varjúk károgására s a síró gyermek zokogására emlékeztet. Egyedüli öltözetük az övön körülkötött zsinórral lecsüngő báránybőr, fegyverük mérgezet nyíl és bunkós bot; házuk helyét a barlangok s szikla-hasadékok képezik, csak nagy ritkán fagallyakkal fedett sárkunyhó; azonban legtöbbnyire nincs is lakásuk, bolyongva keresnek ideiglenes menedéket az idő viszontagságai ellen, ma itt, holnap ott; földművelésről fogalmuk sincs, baromtenyésztés ritkán fordul elő köztük, ha a vadászat kedvezőtlen vagy elegendő gyökeret, hangyát és sáskát nem találnak, koplalnak 4–5 napon át, de ha élelmet találnak, még félig rothadt állapotban is, addig falnak belőle, míg mo-

zogni képesek. Nem a kegyetlen európaiak, de a kafferek s más négerek sem tartják őket embereknek s lelkiismereti furdalás nélkül vadásznak reájuk, mint valami vadállatra.

S pedig e nép még sem vad. Mozdulatai ügyesek, dolgozni is megtanul, s érzéke a zene iránt igen nagy. Szomorú sorsát a természet mostoha volta idézte elő, ez okozta, hogy a cserjelakó, a hottentotta, a herero, sőt bizonyos tekintetben a kaffer és grigua is elsatnyul e vidéken. Borzasztó vidék ez. A Szahara sivatagon gyakoribb az eső, mint e helyen, hol egész éven át nem esik 10 centiméternyi. A kopár vagy homokfedte hegyeken nincs egyetlen bokor sem, fák nem képeznek határjelzőt a sivatagokon, a legtöbb patak elvész a homokban, mielőtt folyóhoz juthatna, a fű elszárad pár héttel az eső után, sőt mértföldeken is fű egész éven keresztül sem látható, vagy ha itt-ott feltűnik, csak oly nyomorgó, mint a bolyongó cserjelaki lakó emberi lény.

Maga Angra-Peguena sem képez kivételt e szomorú vidék általános jellegében. A telepítésért rajongó németek is elismerik ezt, s nem igen igyekeznek oda kivándorlani. Lüderitz telepe mellett, mely az öblökben s szigetekben gazdag kikötő Nautilus csúcsán áll, nincs sehol bokor s fa, s ami lényegesebb, nincs semminemű fű. A sziklák tetején egy lábnyira leginkább vulkanikus törmelékekből álló homok terül el, melyek között csak itt-ott látni egy pár apró bogárt, mely az életet jelképezi. A többi mind a halál birodalma. A madarak megállapodnak a sziklás szigeteken vagy legfeljebb a közvetlen tengerparton, a szárazföld nagyobb állatai közül legfeljebb júliusban s augusztusban, midőn néha eső esik, jön ide egy-egy üldözött sakál, a többi enynyire nem merészkedik. Pataknak s forrásvíznek nyoma sincs. A telepre (mely alatt különben csak két faház értendő, melyek között egyik a raktár, és csak újabban szándékoznak ide egy vasházat állítani) az ivóvizet külön hajó szállítja a 4-5 napi járóföldre fekvő Fokföldről, úgyhogy egy hordó állott víz mintegy 18 forintba kerül.

Igen természetes, hogy a legelő s víz (*hiánya --- A Szerk.*) miatt házi állatokat sem tarthatnak. Jelenleg a vontató ökrök a szárazföld bensejében hat napi járó-földre vannak legelőn, honnan minduntalan elő kell őket hozni, ha szükség van reájuk, s azonnal visszaküldeni, ha dolgukat elvégezték. Még ekkor is rendes dolog, hogy az ökrök 4-5 napig nem kapnak inni, s igen gyakran megtörténik, hogy a szomjúságtól kínzott állatok széttörik jármaikat, s dühöngve szaladnak legelő helyük felé.

Lüderitz birtokának többi részei jóformán ismeretlenek. A brémai kereskedő emberei mindeddig Angra-Peguenától csak egy 20 mértföldnyi homok sivatagon s sziklás fennsíkon át tartanak fenn rendes közlekedést a 3294 m. magasban fekvő Bethania misszió telepre az áruk becserélése végett. Ez úton Gao-Khaosil forrás a legelső állomáshely, melyen túl a bokrok s a fű már gyakoriabbak. Lüderitz mérnöke, Pracher több kutató utat tett, 7 forrást vagy mocsárt fedezett fel, s a 64 m. 600 láb magas dombok által szegélyzett Csirub síkságon egy tágas völgyet, mely egykor tó medre lehetett, s gazdag növényzetű. Itt és más alkalmas helyeken ártézi kutakat akarnak fúrni, hogy esetleg betelepedő német parasztok földművelést s barom tenyésztést űzhessenek. A telep főcélja azonban a bányászat. Tény, hogy a hasznos ásványok mindenütt előfordulnak a környéken. A Narancsfolyó déli részén az angolok már régóta művelnek rézbányákat, s oly sikerrel, hogy e végett Ookieptől a tengerpartig egy kis vasutat is építettek. Lüderitz hiszi, hogy területén vas és réz, esetleg arany s ezüst is található. Állítólag Guibestől délre mintegy 20 mértföldnyire már is találtak egy 2 □ kilométerre terjedő réztelepet. Ennek kiaknázása azonban még a messze jövőben van, s egyelőre kénytelen e kereskedelmi telep a szomszédban levő csekély guanóval, a halakkal s tengeri madarakkal megelégedni a belfölddel folytatott cserekereskedésen kívül, melynek főbb tárgyai: szarvasmarha, bőr, strucctoll s másrészt dohány, lőpor, pálinka, üveggyöngy s más ismert csereeszközök.

Maga Lüderitz kirándulást tett telepétől éjszak felé a Bont öbölhöz, Dr. Schnitz János megbízásából az egész partvidéket megvizsgálta, s más emberei a benső részeken tettek kutatásokat: azonban Bam bethaniai misszionáriuson kívül, ki egy völgyről azt állította, hogy az valóságos virágtenger, ha (ez a fatalis ha!) az eső öt napig esik, – e misszionáriuson kívül, mondom, a kutatók más eredményt alig hoztak haza, minthogy mindenütt szikla, homok, kopár föld van, s csak itt-ott egy tócsa vagy egy völgy, hol a tenyészetnek némi nyoma látható. A kikötők között is maga Angra-Peguena a legszerencsésebb, bár nagy hajó itt sem juthat a parthoz, s legnagyobb öblének átlagos mélysége csak egy méter s így inkább mocsár. Leginkább kedvező még az éghajlat. A forróság tűrhető, kellemetlen szelek csak a tengerparton vannak, s némely vidék egészségesnek is mondható. Mindez azonban igen kevés, s vérmes reményű németnek kell lennie, ki e gyarmat felvirágzását a közel jövőben s nagyobb kiadások nélkül reményli.

Sokkal igazoltabbak azok a remények, melyeket a német hazafiak másik gyarmatukhoz, a Kamerun vidékén fekvő telepekhez kötnek.

E vidék a guineai öböl hajlásánál Fernando-Po szigettel szemközt a Niger torkolatához közel fekszik. Az éjszaki szélesség 4-ik foka alatt levén, teljesen beleesik a tropikus éghajlatba, s annak szépségeit s hátrányait egyaránt feltalálhatjuk rajta. A hegyi vidékeket s folyó partokat sűrű áthatolhatatlan őserdők borítják, s mellettük messze elterjedő puszták vonulnak, hol a fű egész 6 méter magasságra nő. Az állatvilág bámulatos alakjai: az elefántok és vízi lovak, az oroszlánok s leopárdok, a krokodilok és óriáskígyók e vidék őslakói. Majmok és papagájok népesítik be az erdőket. A termiták tömegesen rakják fel 4 méter magas bolyaikat, melyek oly annyira hasonlítanak a néger kunyhókhoz. Különösen gazdag e vidék hasznos növényekben: pálmák pótolják a mi szerény fűzfáink s akácfáink helyét, különösen gyakori a nemes kókuszdió, továbbá az olajpálma »a négerek barátja«, melynek gyümölcse itt-ott több lábnyira elfedi a földet. Nem kevésbé becsesek a banán, a gumifa, a yam s más hasznos növények. A cukornád s a kávé vadon teremnek, s a rendkívül termékeny földnek alig van valami művelésre szüksége, hogy más terményekből is gazdag aratást nyújtson.

S e gazdagság mellett a vidék valóban gyönyörű. Távolról a tenger közepéből emelkednek ki Fernando-Po magas sziklacsúcsai, s a tengerparton van e vidék leghatalmasabb hegycsoportja, a Kamerun hegység, melynek alján, régi vulkáni működését tanúsítva, lávafolyamok s fumerolák láthatók a tropikus növényzet között, míg magasabb csúcsai a tenyészet minden körét egymásután tárva elénk, örök hóval borított fejüket mutatják le. Örök hó az egyenlítő alatt s pálmaerdőkből emelkedve ki! A legmagasabb csúcs, Mongo-Ma-Loba, azaz Isten-hegye, 4241 méter magasságra emelkedik, tehát Svájc hegyóriásaival vetekedik. De van e vidéknek még egy más bűbája is, mely nem kisebb az előbb említetteknél, bár kétségtelen, hogy varázsát sokkal kevesebben érzik meg: a Kamerun hegység s környéke képezi a már egyetlen zárt kaput Afrika nyugati partján, innen befelé terül el a Binue s Sári forrásvidéke felé az a teljesen ismeretlen vidék, mely jelenleg már csaknem az egyedüli nagyobb fehér folt Afrika térképen, e térképen, melyen különösen az utolsó 10 év alatt oly sok ezer szorgalmas kéz dolgozott. Mily lélekemelő tudat egy a tudományok művelésében oly nagy érdemeket szerzett népnek, hogy e zárt kapu most az

övék, s az ő missziójuk lett: fellebbenteni az utolsó fátyolt is e sötét világrészről!

S mindamellett a kameruni vidéki gyarmatokat sem lehet magasztalnunk. A természet szépsége, a föld páratlan gazdagsága, a kereskedelmet s földművelést űző nép előtt becses kincsek mindegyike jóformán értéktelen, mert a paradicsomban halál leskelődik a beköltözőkre; a tropikus világ gyilkos éghajlat az európainak. A guineai öböl messze terjedő partjain más nemzetek mellett tisztán német kereskedők 22 helyen 40 kereskedelmi telepet alkottak, de e telepeken alig van egy-két európai, s az is lehető gyorsan igyekszik innen menekülni. Hiszen e helyen nem élnek ők, hanem folytonosan haldokolnak. Sorvasztó láz lepi meg a legóvatosabbat is, s ki kissé könnyelmű, veszélyes tüdőbajt szerez. Gyarmatosítani s különösen a föld rendkívüli termékenységét okszerű gazdálkodás által felhasználni európai embernek még most nem adatott, s talán örökre is lehetetlen marad. Mindenesetre képzelhetetlen dolog, hogy a százezrekre menő német kirándulókat e helyre vezették az Egyesült Államok helyett, még ha a területet belföldi hódítások által megnagyobbítanák is.

Egyedüli remény e gyarmatok felvirágzására az lenne, ha a bennszülötteket lehetne hasznos munkára szoktatni, mint ahogy az angolok az indiaiakkal tettek. A dualla néger, e vidék törzslakója, elég értelmes s eléggé hajlandó a művelődésre, különösen mióta a misszionáriusok megszelídítették őket: de egy nagy baja van, mely szintén összefügg az éghajlattal, a rendkívüli restség. Szabad dualla szégyennek tartaná a mezőn dolgozni, s neje és rabszolgája is alig tenyésztenek annyi gamsot s banánt, amennyi a megélhetésre szükséges. Hajdan mind harcosok voltak, ma mind kereskedők, kik a föld készen nyújtott terményeit árusítják, vagy a belföldön lakók s az európai parti kereskedők között a közvetítést eszközlik. Ez utóbbi körülmény egyik fő oka annak is, hogy az európaiak a szárazföld bensejébe eddig nem juthattak, mivel minden dualla törzsfőnök (s ezek száma valóban legiónyi) féltékenyen őrzi e kincsforrást veszedelmes versenytársaitól. A restség okozza azt, hogy a német s angol kereskedők drága pénzen kénytelenek kru négereket tartani, kik a közönséges munkát végezzék.

A német gyarmattelep különben is eddig még jelentéktelen. A Kamerun parton Bimbia, Malimba, Kis- és Nagy-Batonga a fő-helyek s az úgynevezett rabszolga-parton még néhány telep. – Mindez azonban csak a parton van, s a gyarmatok közvetlen hatása alig terjed egy pár mértföldnyire a szárazföld bensejébe, úgy hogy az egész gyarmat alig

egy negyedrésze annak, amit Lüderitz magáénak mondhat. A legtekintélyesebb telepek Wörmann Károly hamburgi cég birtokában vannak, ki 1862 óta működik itt s oly sikerrel, hogy jelenleg már külön hajók közvetítik a forgalmát

Kívüle Janken és Thormählen szintén hamburgi cég s néhány brémai kereskedő rendezett be itt telepeket. A fő árú e helyen a pálmaolaj, s ez áru pótolja a még kevéssé ismert pénzt is. Egy láda fegyverért 420 kilogramm pálmaolajt (10 krut), két hordó lőporért egy kru pálmaolajat fizetnek. Só, dohány, rum, vászon nagyon kerestetik. Az alkudozásokat rendesen maguk a »királyok«, azaz az egyes néger falvak főnökei végzik hosszadalmasan, s alkudozásaik végén éppen nem restellik nyíltan kimondani, hogy még egy kis »dash«-ra, azaz ajándékra is számítanak.

Alkalmam volt néhány héttel ezelőtt bemutatni a »*Vasárnapi Újság*-ban egy pár Kamerun vidékén lakó néger-király s családja arcképét: Bell, Aqua s Brisso-Bell a nevük, mindmegannyi Wörmann »üzletbarátja«. Livrés inasok eldobott egyenruhájából ajándékozott nekik az élelmes hamburgi kereskedő egy-egy paszomántos magas tetejű kalapot, melyben most a fejedelmi fogadások alkalmával büszkélkednek. Ez apró ajándékoknak köszönhetik főképpen a németek, hogy a nevezett királyok az angolok ellenében a német protektorságot fogadták el. Hasonló ajándékokat kaptak a királynők is, kik ünnepi alkalommal már büszkén hordják karjaikon a manchetteket, bár ingük még nincs. Szépeknek különben nem lehet mondani a királynőket, általában a duallák közt a férfiak csinosabbak mint a nők, de azért igen becsesek, mivel minden dualla gazdagságát valódi négerlogikával aszerint becsülik, ahány felesége van; királyoknak legalább 20-30 feleséggel kell rendelkezni.

Pár évvel ezelőtt Bell király egyik fia, ki Bristolban nevelkedett, az európai szokásokhoz képest meg akart elégedni egy feleséggel. Honfitársai azonban a »szegény ember« felett oly sajnálkozólag beszéltek s annyira lenézték, hogy kénytelen volt még egy tucatot venni, amidőn tekintélye rögtön emelkedett. A nők társadalmi helyzetét e tények eléggé jellemzik. Az öreg Happel még a következő megjegyzést is teszi: »Das Weibervolk in diesem Lande muss insgemein Wasser im Munde tragen, damit es nicht plaudere; wäre zu wünschen – teszi hozzá a jámbor német író – dass diese Gewohnheit auch in anderen Orten eingeführt würde.« Mondanom sem kell, hogy e tudósítás nem alapos, sőt hogy Kamerunban sem ismeretlen a papucskormány.

Bármily barátságos különben a néger királyok viszonya a német kereskedőkkel, a jelenlegi helyzet sokáig tartható nem lesz. Az elefántokat a közel vidékről már csaknem egészen kipusztították, a pálmaolaj is fogyni kezd, s a német gyarmatnak, hogy tovább is virágozzék, erővel bár utat törni a belföldre, s az ottani népekkel direkt összeköttetést létesíteni, életfeladata lesz. S ha ezt megteszik, nemcsak a gyarmat fog felvirágozni, de egyúttal itt lesz a kiinduló pont, hogy Afrika még eddig ismeretlen vidékeit is megismerjük, s a művelődés áldása mindenüvé elterjedjen. Nagy feladata ez az új német gyarmatoknak, s mert a feladatot megoldani képesek, s bizonnyal vállalkoznak is reá, a német gyarmatosítást Afrika nyugati partjain örömmel üdvözölhetjük.